

Egersund - ladested og kommune

Navnet

Egersund 1953. Foto: Widerøe/DF

Eikund er det norrøne navnet på Eigerøy, og betyr "øya som har mye eik". Sundet mellom Eigerøy og fastlandet har fått sitt navn etter øya, og het på norrønt Eikundarsund, og herfra er navnene Eigersund og Egersund begge avledet. Navneformen Egersund ble dominerende i skriftspråket under dansketiden og ble til slutt den offisielle både for tinglaget, kirkesognet, prestegjeldet og kommunen (fra 1838).¹⁾

Framvekst

Det er funnet spor etter mennesker på Eigerøy og i området rundt Sundet fra så tidlig som i 9000 f.Kr., og den lune havna, det rike dyrelivet på land og i sjøen og de fiskerike elvene har gjort Egersundsområdet til et godt område å bosette seg i.

Gårdene [Årstad](#) og [Husabø](#) trer etter hvert fram i sentrale posisjoner. Fra tiden omkring år 1000 e.Kr. peker flere spor i retning av at det var et sentrum ikke bare på Husabø, men også på [Egersundstronne](#). Her lå Kongens [leidangsbu](#) ved [Lahedlå](#), og her sto det ei kirke, [Mariakirken](#).

Men det var trolig virksomhet andre steder langs Sundet også. På Eigerøy finner vi navnet Kaupanes, som synes å inneholde det norrøne verbet *kaupa* som betyr bytte, kjøpe eller handle og som finnes som navn på flere gamle handelssteder i landet. Innen i Tengsvågen kan det også ha vært et sentrum.

Men det var først på 1600-tallet at strandstedet begynte å vokse fram, og fra 1700 fikk det en kraftig ekspansjon. Fra å ha vært et strandsted på 1700-tallet vokste Egersund i løpet av 300 år til å bli en by på mer enn 10 000 innbyggere på 2000-tallet.²⁾

Ladested med tollkammer

Ved Kongelig resolusjon av 18. juli 1798 ble det opprettet et eget [tolldistrikt](#) for Egersund samtidig med at byen fikk fulle rettigheter som ladested. Egersund fikk sine rettigheter som ladested på en tid da ladestedene stort sett hadde fått utvidede handelsrettigheter i forhold til tidligere, og skillet

mellom ladested og kjøpstad var i ferd med å viskes bort.

Resolusjonen lyder:

18. Juli. Kgl. Resol., hvorved oprettes et nyt Tolddistrict for Egersund og Soggendal under Christiansands Stift, hvilke Steder er forundt Frihed at losse tilladte fremmede, og udskibe indenlandske Varer, uden at Skibene anløbe Stavanger, eller gjøre Toldklarering sammesteds; og skal der på hvert af disse to Steder ansættes en Told-Opsyns- og en Told-Oppebørsels-Betjent.

Egen kommune

Formannskapslovene ble vedtatt 14. januar 1837, og egersunderne måtte velge om de ville ha et eget bystyre eller et felles kommunestyre sammen med landsognet. Den 3. juli var byens stemmeberettigede borgere innkalt til møte for å avgjøre om ladestedet skulle få sitt eget bystyre eller om det skulle være et felles kommunestyre for ladestedet og landsognet. Interessen for møtet var laber. Kun åtte av 62 stemmeberettigede møtte. Men disse åtte bestemte enstemmig at ladestedet skulle bli egen kommune. Valg på formannskap og bystyre ble holdt 7. november, og som første [ordfører](#) ble losoldermand Gunder Jacobsen Bjerckeland valgt.

Grensen mellom ladestedet og landsognet var imidlertid ikke fastlagt. For å kunne skille mellom de to kommunenes myndighetsområder var det helt nødvendig at grensa mellom dem ble trukket opp, og senhøstes 1837 tok indredepartementet initiativ til en grenseoppgang. Ladestedet sto ansvarlig for å komme med et forslag, men det skjedde ikke før i august 1843. Det store spørsmålet var om [Damsgård](#) skulle bli med i ladestedet eller om dette bare skulle omfatte området mellom [Torssteinen](#) og [Lundeåne](#). Et annet spørsmål var hvor langt inn i landet ladestedet skulle gå. Her var det så sprikende interesser at et felles formannskaps- og kommunestyremøte mellom ladestedet og landsognet anbefalte å utsette saken inntil videre.

Departementet sa nei til ytterligere utsettelse av grensesaken, skar igjennom og dikterte en løsning. En kongelig resolusjon av 3. januar 1846 fastsatte grensa mellom by og land og satte dermed sluttstrek for saken. Den grensa departementet fastsatte er vist på [Bykart 1857](#).³⁾

Byutvidelser

Byens grenser forble uendret i 100 år, fram til 1946. Da hadde byens siste tomtearealer, som lå i [Aurgrua](#) for lengst blitt bygd ut, og behovet for nytt byggeareal var stort. Siden 1936 hadde byen leid 25 dekar på Prestegårdsjordet, og nå fikk bystyret beskjed om at departementet hadde innvilget en søknad om å innlemme dette arealet i byen. Kommunen hadde forberedt seg godt, og planlagt utbygging av området med 32 festetomter med opparbeidet veg, vann og avløp.

Denne byutvidelsen var bare for nødhjelp å regne, og bystyret hadde allerede sommeren 1946 gjentatt et gammelt krav fra før krigen om at både [Husabø](#), [Vardberg](#), [Årstad](#), [Hafsøy](#), Lagård, Eie og [Kontrari](#) måtte innlemmes i byen. Herredsstyret sa klart nei til dette, men kunne bli med på å diskutere overføring av Husabø og Hafsøy. En komité av uavhengige fagfolk ble oppnevnt for å utarbeide et forslag til løsning. Komiteens arbeid resulterte i et kompromiss som både byen og herredet sluttet seg til, om enn noe motvillig: Husabø og Hafsøy samt en stripe langs sjøen fra [Dampskipskaien](#) og utover mot Ryttervik skulle innlemmes i byen. Denne løsningen ble fastslått ved kongelig resolusjon av 16. juni 1950, og trådte i kraft allerede 1. juli samme år.⁴⁾

Kommunesammenslåing

Landets myndigheter hadde lenge ment at det var alt for mange kommuner i landet, og i 1946 hadde Regjeringen satt med en komité som skulle se på en mer hensiktsmessig inndeling av kommunenorge, Schei-komiteen. Komiteens arbeid og den etterfølgende behandling av dens forslag ga som sluttresultat at Egersund, Eigersund, Helleland og deler av Heskestad kommuner ble slått sammen til en ny bykommune som skulle ha navnet Eigersund fra og med 1. januar 1965. Og slik har det vært siden.⁵⁾

1)

Kilder: Jørn Sandnes og Ola Stemshaug: Norsk Stadnamnleksikon; Arvid Midbrød: Der Egersund ble lagt. Dalane Folkemuseums årbok nr. 11, s. 5f

2)

Egil Harald Grude: Egersund byhistorie, B1;

<http://www.ssb.no/emner/02/01/10/befteft/tab-2011-06-17-01.html>

3)

Egil Harald Grude: Egersund byhistorie, B1, s. 163, 201f, 209f

4)

Harald Hamre: Egersund byhistorie, B2, s. 506ff

5)

Harald Hamre: Egersund byhistorie, B2, s. 557ff

© Egersund byhistoriske leksikon
<https://www.leksikon.dalanefolkemuseum.no/>
 PDF produsert 16.09.2026 14:55.
 Artikkelen kan brukes fritt mot kreditering.

Produsert med støtte fra:
 Dalane Folkemuseum
 Museumsveien 20, 4373 Egersund
<https://dalanefolkemuseum.no>